

divjačino kmetje s puškami in psi zalezujejo in če kaj zalezajo in če jim spet ne uide nazaj preko Kolpe, so dolžni svoj ulov oddati gospodu za spodaj določeno vrednost. Glede divjačine nimajo podložniki do gosposke nobenih obveznosti ali dajatev, a tudi nimajo pravice loviti z mrežami ali psi, temveč smejo loviti le s streljanjem in pastmi. Vse to pa so potem za primerno plačilo dolžni prinesiti gospodu. Noben podložnik ne sme zalezovati divjadi, razen če se je prej najavil lastniku in zato dobil dovoljenje...»

3. Sledi, koliko gospod plača za divjačino in kože divjadi, ki jih lovijo v sodnem okrožju kočevskega gospostva:

Divjačina: jelen 1 fl 20 kr, srna 28 kr, divja svinja 1 fl 20 kr, raca 3 kr, divja gos 5 kr, kragulj 28 kr, skobec 12 kr, labod 12 kr; kože: ris 1 fl 20 kr, volk 1 fl, lisica 12 kr, kuna zlatica 52 kr, divja mačka 2 kr, vidra 32 kr.«

4. »H Kočevskemu gospostvu spada Kočevska voda (Rinža), v kateri ima pravico loviti ribe samo gospod, razen tam, do koder segajo pravice mesteca Kočevja itd.«

(Zanimivo je, da se ne omenja Kolpe, ki je tudi bila mejna reka gospostva »od izliva

Račklega potoka v Kolpo, po njej do njenega izvira in južno od Gerovega na Mali Snežnik«!!)

V poglavju spis (*articl*) o dohodkih zgoraj popisane »gospostva in kako se je gospodu zakupniku ravnati v različnih prilikah« so ponovno v posebnem odstavku navedene pravice in dolžnosti podložnikov glede sekanja lesa. Prepovedana je vsakršna samovolja, poudarjeno je varovanje mladega drevja in mladja: »...gozdovi in boršči niso opustošeni, ampak uspevajo kot je le najbolj mogoče, mladi les pa goji in varuje«. Še posebej se prepoveduje vsako krčenje gozdov zaradi povečanja kmetijskih površin.

Tako pripoveduje URBÁR, s katerim podložniki niso bili zadovoljni, ker je ponovno določil pravice zemljiškemu gospodu. Kmalu je prišlo do kmečklega punta – boja za staro pravdo (1604. leta).

Človek se je do gozda že v 16. stoletju slabo obnašal in je bilo treba zapisati, kaj se v gozdu sme. Nikoli ni bil odnos človeka do gozda tako idealen, kot ga skušajo dandanes nekateri prikazati, saj so urbarju sledili kasneje »sečni redi« in zakoni, s katerimi se je ta odnos uravnaval.

KNJIŽEVNOST

GDK: 174.7 *Abies abba* (Mill.): 181:41

Kramer, W.: Jelka (*Abies alba* Mill.) v vzhodni in jugovzhodni Evropi; opis stanja

Kramer, W.: Die Weißtanne (*Abies alba* Mill.) in Ost- und Südosteuropa. Eine Zustandsbeschreibung. 405 strani, 224 slikovnih prilog, 195 tabel. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 1992.

Knjiga izčrpno opisuje stanje jelovih gozdov v vsem južnem in jugovzhodnem evropskem prostoru naravne razširjenosti te drevesne vrste.

Največja pozornost pri izčrpnih opisih jelovih nahajališč na Poljskem in Slovaškem, v Romuniji, Bolgariji, v deželah bivše Jugoslavije, Grčiji in Italiji je usmerjena na

ekologijo in zgradbo jelovih gozdov. Natančne strukturne analize sestojev so predstavljene v profilnih slikah, številni pregledni diagrami in tabele so izdelane tako, da jih je možno primerjati med seboj.

Temeljito so predstavljene meje naravnega areala jelke. Kot pri večini drevesnih vrst tudi jelka nima ostro začrtane arealne meje. Arealna meja jelke se zaključuje s številnimi raztresenimi, včasih celo reliktnimi nahajališči. Jelov areal je vedno znotraj bukovega, z eno samo značilno izjemo v osrednjem delu Poljske, kjer se jelka v

nižinah pojavlja pri nadmorski višini 135 m in letnih padavinah 520 mm. Nižinski jelovi gozdovi na Poljskem so ohranjeni le tam, kjer so rastišča zaradi dobre preskrbe z vodo primerna zlasti za jelko, jelovega gozda pa ni bilo mogoče spremeniti v kmetijske kulture. V Karpatih in gorskih masivih Balkana se višinska meja jelke proti jugu dviguje, areal pa se razbije na posamezna nahajališča.

Avtor predstavlja tudi katastrofalne posledice različnih načinov in intenzitet eksploatacije v preteklosti na današnje stanje gozdov. Kjerkoli so gorske mešane gozdove – po velikopovršinskih sečnjah ali z enostranskim izkoriščanjem bukve – spremenili v gozdove s starostnimi razredi, se je jelka pričela umikati. Ponovna premena teh gozdov v stabilne mešane sestoje z razgibanim vertikalnim profilom je težavna in dolgotrajna. Splošno zoževanje jelovega areala ni naraven proces, povzroča ga človek. Z drugače naravnanim gozdno-gojitvenim mišljenjem bi se dalo ponovno doseči prvotno stanje.

Posebna pozornost je v knjigi namenjena provenienčnemu proučevanju jelke. Jelko v severni Nemčiji in na Danskem, to pomeni zunaj naravnega areala razširjenosti, že prek 200 let vedno znova naseljujejo – večinoma neuspešno. Izvoru jelke se ni posvečala nobena pozornost. Zlasti zato, ker ima izredne stabilizacijske lastnosti,

postaja jelka vse bolj zaželen gozdno-gojitveni element tudi v gozdnem prostoru zunaj naravnega areala. Za uspeh pa je odločilna predvsem izbira ustrezne provenience. Zato so zelo pomembna opazovanja jelovih posebnosti v južnem in jugovzhodnem prostoru Evrope. Potrjene so domneve, da je variabilnost jelke v naravnem arealu velika, raznovrstna in se pojavlja v odnosu na različno odpornost na mraz in sušo, prenašanje zasenčenosti, pionirske in regeneracijskih sposobnosti, fruktifikacijo, oblikovanje krošnje itd.

Variabilnost je torej značilnost jelke. Ekološko obnašanje jelke v proučevanem prostoru kaže na določeno povezanost z morfološkimi posebnostmi.

Avtor obravnava tudi povzročitelje škod na jelki v obravnavanem območju: kasni in zimski mraz, snegolom in vetrolom med abiotškimi ter rastline, živali in človek med biotškimi povzročitelji škod.

V zaključnem poglavju se avtor dotakne bodočnosti jelke. Poudarja zlasti nujnost uravnavanja staleža divjadi, omejitev škodljivih imisij, ter dolgoročno načrtovano gospodarjenje v jelovo-bukovih gozdovih, brez nepričakovanih posegov v sestoje, ter dolga pomladitvena obdobja.

Knjigo priporočam kot dober pripomoček pri spoznavanju jelke in njenih posebnosti.

dr. Sonja Horvat-Marolt

GDK: 182(497.12)(01)»1928-1991«

Andraž Čarni: *Bibliographia Phytosociologica: Slovenica*

Excerpta Botanica, sectio B, vol. 29(4):281-320 in vol. 30(1):1-44, Gustav Fischer, Stuttgart – New York, 1993.

V reviji *Excerpta Botanica* je v letu 1993 izšla bibliografija fitocenološke literature, ki obravnava območje Slovenije. Avtor tega nehvaležnega, a zelo koristnega dela je mag. Andraž Čarni, raziskovalni sodelavec Biološkega inštituta ZRC SAZU. V svojem pregledu je zbral 706 naslovov: strokovnih, poljudnoznanstvenih in znanstvenih član-

kov, razprav, knjig, diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog. Najstarejša razprava je bila objavljena leta 1928. Njenega avtorja G. Tomažiča štejem za začetnika te vede na Slovenskem. Morda bi v ta pregled sodila še starejša dela, npr. temeljiti fitogeografski študiji z opisi rastlinskih formacij zgornje Savske in Soške doline G. Becka